

**Малиш Н. А.**

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

**Москаленко С. О.**

Вища школа публічного управління

## ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

*Розглянуто проблеми та досліджено виклики розвитку регіонів України в умовах воєнного стану та подолання наслідків збройної агресії російської федерації. Зазначено, що війна завдала значних матеріальних збитків громадам та регіонам в цілому та поглибила соціально-економічні виклики. Наголошено, що важливими в умовах війни та глибокої економічної кризи є питання забезпечення безпеки, економічної стабільності, відновлення інфраструктури та енергетики, охорона культурної спадщини, підтримка та реінтеграція внутрішньо переміщених осіб і релокованих підприємств, гармонізація національного законодавства з європейським. Реалізація інвестиційних проєктів в громадах та регіонах із залученням міжнародних інвестицій має бути спрямована на економічне відновлення інфраструктури, громадську безпеку, розвиток освіти, науки. Позитивним моментом є відновлення у 2024 році центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної регіональної політики в Україні.*

*Проаналізовано діяльність Державного фонду регіонального розвитку, завдяки реалізованим проєктам якого фінансуються різні галузі національної економіки. Реалізація проєктів надалі відбуватиметься у рамках моделі управління публічними інвестиціями через цифрову платформу DREAM. Наголошено, що основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр., яка визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року.*

*Виявлено, що в законодавчих документах, в яких прописані механізми політики відновлення регіонів і територій, передбачене комплексне удосконалення державної регіональної політики з урахуванням викликів, які постали перед громадами та регіонами у зв'язку з військовою агресією російської федерації. Для відбудови та розвитку регіонів й громад встановлено трирівневу, систему стратегічного планування, розширено компетенції агенцій регіонального розвитку.*

**Ключові слова:** регіон, економіка, збройна агресія, громада, внутрішньо переміщені особи, реінтеграція, цифрова платформа, безпека, розвиток.

**Постановка проблеми.** Отримавши статус кандидата на членство в ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації Acquis у відповідних сферах національної економіки. Наразі просування України у частині наближення до вимог регіональної політики ЄС є повільним, що обумовлено тривалою війною.

Повномасштабне вторгнення вплинуло на всі сектори економіки України та суттєво змінило її структуру. Прифронтові регіони зазнали найбільших руйнувань, що призвело до зупинки чи втрати підприємств і зниження валового регіонального

продукту. Відбулось переміщення значної кількості населення та релокація підприємств до більш безпечних західних і центральних регіонів. Експортно орієнтовані галузі, такі як металургійна та аграрна, зазнали збитків через окупацію східних областей та АРК Крим. Однак економіка західних областей зросла порівняно з довоєнним станом.

Основи регіонального розвитку закладені у Конвенції про Організацію економічного співробітництва та розвитку від 14.12.1960 р. Радою Європи. Нині Комітет з питань політики регіонального розвитку Організації економічного

співробітництва та розвитку дає таке визначення: «Політика регіонального розвитку – це довгострокова, міжгалузева, багаторівнева політика, метою якої є покращення внеску всіх регіонів у національні показники та зменшення нерівності між місцями та між людьми шляхом сприяння довгостроковому сталому розвитку в усіх регіонах за допомогою стратегічних та цілеспрямованих заходів державної політики, інвестицій та надання послуг, адаптованих до конкретних потреб та можливостей регіонів та їхніх мешканців» [1].

У 2022 р. Комітет з питань політики регіонального розвитку (Regional Development Policy Committee, RDPC) визначив розробку стандарту Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо регіонального розвитку як пріоритет для узагальнення практик, що зібрані за останні 20 років. На цій основі у травні 2022 р., вперше обговорено питання щодо розроблення керівних принципів регіонального розвитку, які були надалі прописані в Рекомендаціях Організації економічного співробітництва та розвитку [2].

Рекомендація 2023 р. щодо розроблення та впровадження ефективної політики регіонального розвитку базується на взаємодоповнюючих складових політики регіонального розвитку: розроблення та впровадження стратегії регіонального розвитку; співробітництво територіальних громад; залучення громад та стейкхолдерів для спільної розробки; підвищення стійкості регіонів та використання можливостей цифровізації; відкриті доказові дані; багаторівневе врядування; ефективний адміністративний потенціал; мобілізація фінансових ресурсів; сприяння доброчесності, прозорості та підзвітності; моніторинг та оцінювання впливу політики тощо [1].

На 2025 р. у державному бюджеті передбачено відновлення діяльності Державного фонду регіонального розвитку в обсязі 1 млрд грн [3]. Це відповідає стандартам регіональної політики ЄС та сприятиме підвищенню прозорості розподілу коштів, зміцненню партнерства з ЄС, залученню європейських фондів до системи відновлення економіки України.

Україна розширює зв'язки з європейськими об'єднаннями територіального співробітництва задля інтегрованого багаторівневого врядування, що сприятиме реалізації програм співпраці Interreg. «Interreg – це ключова ініціатива Європейського Союзу, яка об'єднує країни, регіони та громади через серію програм фінансування, що сприяють співпраці між країнами, країнами, що межують, міжрегіональними та найвіддаленішими

регіонами. Підтримуючи проекти, що вирішують спільні проблеми та пропонують стійкі рішення, Interreg вирішує проблему регіональної нерівності, одночасно сприяючи економічному, соціальному та екологічному розвитку по всій Європі» [4].

Interreg розпочав свою діяльність у 1990 році, підтримуючи співпрацю з питань захисту довкілля, стимулювання інновацій та інвестицій, побудові стійких громад. На період 2021–2027 рр. пріоритети Interreg зосереджені на боротьбі зі зміною клімату, просуванні цифрової трансформації та сприянні соціальній інтеграції. 86 програм Interreg сприяють регіональному розвитку, згуртованості, та зменшенню економічної нерівності [4].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У дослідженнях українських науковців щодо економічного розвитку регіонів розглядаються питання економічних диспропорцій у розвитку, діяльності Державного фонду регіонального розвитку, повоєнного відновлення, конкурентоспроможності, економічної безпеки, політики згуртованості тощо.

Надумку Ливча Д., Дяківа А. існує дві паралельні тенденції, що визначатимуть економічне майбутнє країни як то: «відбудова сходу та півдня, які найбільше постраждали від війни й утвердження Західної України як воріт до ЄС та інтеграція України в європейський економічний простір» [5]. Автори запропонували та проаналізували три історичні етапи трансформації України та зміну регіональних диспропорцій за 35 років незалежності.

Данилишин Б. зауважує, що «регіональна політика як політика згуртованості є однією із ключових у Європейському Союзі. Перед усіма країнами-членами ставляться чіткі вимоги для участі регіонів у досягненні спільних цілей розвитку. Відповідно, для України важливо якнайшвидше розвинути власну спроможність для роботи в рамках політики згуртованості» [6]. Проте війна значно ускладнила процеси розвитку такої спроможності.

Погоджуємось з Данилишином Б., що «слід упорядкувати систему планувальних документів. Зокрема, різні типи стратегічних документів (таких як стратегія розвитку, план відновлення та розвитку, програма комплексного відновлення території, комплексний план просторового розвитку) мають бути синхронізовані та взаємоузгоджені» [6].

Конев Б. зазначає, що основними викликами для українського бізнесу під час війни залишаються брак робочої сили, фізична небезпека, побоювання інфляції та проблеми з побутом [7]. Зауважимо, що до цього переліку варто було б додати проблеми з плануванням і логістичні труднощі, втрати активів і майна.

**Постановка завдання.** Мета статті – визначити виклики, що постали в регіонах у сфері економіки в умовах війни та подолання наслідків збройної агресії російської федерації та окреслити дієві інструменти реалізації економічної політики розвитку регіонів.

**Виклад основного матеріалу.** Важливими питаннями в умовах війни, якими має опікуватись влада, залишаються: макроекономічна стабільність, безпека, інфраструктура, житло для ВПО, захист і відновлення енергетики, культура, охорона культурної спадщини, охорона здоров'я, гендерні питання, освіта, наука, інновації та інвестиції тощо.

Процес вступу України до ЄС відбувається паралельно з процесами відновлення територій, що постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації. Відповідно, до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [8] було внесено зміни, що стосуються відновлення постраждалих територій, у тому числі, категорію функціональних типів територій і тривірневу систему стратегічного планування: державна, регіональна та місцева стратегії розвитку. Потребує також оновлення Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. у частині чітких критеріїв до порядку визначення функціональних типів територій [9].

Серед законодавчих досягнень слід назвати ухвалення Закону «Про міжнародне територіальне співробітництво України» [10]. Цей Закон визначає «правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально-економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій».

Позитивним моментом є відновлення у 2024 р. в Україні Міністерства розвитку громад та територій – центрального органу виконавчої влади, який забезпечуватиме формування ефективної державної регіональної політики в Україні. Одним із інструментів регіонального розвитку є Державний фонд регіонального розвитку, діяльність якого було призупинено у 2023-2024 рр. у зв'язку з мобілізацією ресурсів бюджету на потреби захисту та відновлено у 2025.

Ефективна політика регіонального розвитку є важливою для інклюзивних економічних результатів, добробуту, стійкості. Регіони, містата сільські райони відіграють вирішальну роль у реагуванні на мегатренди, включаючи зміну клімату, цифровізацію, демографічні зрушення та глобалізацію, які мають дуже різний вплив у країнах ЄС. Водночас регіони значно відрізняються за своєю соціальною та економічною структурою, показниками та добробутом. Ця різноманітність вимагає місцевого підходу до регіонального розвитку, адаптованого до потреб та ресурсів кожного регіону [11].

У 2012 р. для підвищення конкурентоспроможності регіонів був створений Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) [12]. Завдяки проектам економічного розвитку гроші з ДФРР йшли на фінансування різних сфер національної економіки та сприяли економічному розвитку регіонів. У 2022–2024 рр. фінансування фонду було призупинено. Кошти бюджетної підтримки ЄС на регіональний розвиток (понад 400 млн грн) були переспрямовані до держбюджету й пішли на військові цілі.

У 2025 р. на функціонування ДФРР заплановано мільярд гривень. Громади можуть отримати кошти на проекти з відновлення від Державного фонду регіонального розвитку. Про це на брифінгу повідомив заступник Міністра розвитку громад і територій України [13]. «Реалізація проектів відбуватиметься в рамках перехідної моделі управління публічними інвестиціями. Громади, що не перебувають на територіях активних бойових дій, подали заявки у вересні 2025 р. через цифрову платформу DREAM (єдиний банк проектів і програм на державному, регіональному та місцевому рівнях). Україна активно впроваджує реформу управління публічними інвестиціями. Публічні інвестиції важливі для відбудови та відновлення України, для ефективної підготовки до вступу в ЄС. Пріоритетними напрямками для держави залишаються енергетика, гуманітарне розмінування, відбудова житла, відновлення критичної та соціальної інфраструктури, підтримка приватного сектору [14].

Для отримання фінансування проекту, громади при підготовці заявки мали виконати чотири умови: відповідність проекту стратегії розвитку регіону; об'єкт, який планувався до відбудови чи оновлення, повинен бути у державній чи комунальній власності; проектна документація повинна відповідати вимогам конкурсу; місцевий бюджет має покрити не менше 10% вартості проекту. Із наступного 2026 р. у ДФРР закладено

90 млрд грн: по 30 млрд грн на рік. «Доцільне, прозоре і підзвітне використання коштів ДФРР цьогоріч є своєрідним пілотним процесом і підготовкою до активної роботи з публічними інвестиціями уже за кілька місяців» [14].

На 15.10.2025 партнерами цифрової платформи DREAM є 17 країн. Загальна кількість реалізованих чи підготовлених до реалізації проєктів та охоплених громад становить 234. Сумарний внесок грантових (переважно) чи кредитних коштів – майже 25 млрд дол. Ознайомитись з усіма проєктами, донорами, вартостями, секторами реалізації можна в комплексному аналітичному інструменті для дослідження даних в режимі реального часу BI.DREAM [15].

У вересні 2025 року завершився відбір проєктів, які будуть профінансовані коштом ДФРР. За результатами конкурсу відібрано 48 проєктів, кошти яких будуть спрямовані на: 17 укріплень, 6 дитячих садочків, 10 закладів охорони здоров'я, 10 шкіл, 2 адмінбудівлі, 3 проєкти водопостачання/водовідведення [16].

Європейський Союз продовжує інвестувати в Україну. У Брюсселі, в рамках форуму «Ukraine – EU: Invest in Recovery» у жовтні 2025 р., було підписано угоду між Європейською комісією та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) щодо надання €100 мільйонів гарантій для інвестицій в Україну, спрямованих у відновлення різних секторів економіки: транспорт, логістику, енергетику та телекомунікації. «Ініціатива реалізується в межах програми Better Futures – Resilience, Reconstruction and Regeneration of Ukraine (RE-Ukraine), започаткованої Європейською комісією в рамках Global Gateway. Її складова – High

Impact Equity Programme – передбачає прямі інвестиції у капітал українських компаній, на відміну від боргових інструментів, які раніше переважали в структурі фінансування» [17].

Перша міжнародна конференція з питань реформ в Україні відбулась у Лондоні, у липні 2017 і проводилась щорічно до 2021 р. У липні 2025 р. відбулась четверта конференція, присвячена відновленню України (URC2025), де було акцентовано увагу на таких напрямках: мобілізація приватного сектору для відновлення та економічного зростання (бізнес); соціальне відновлення та людський капітал; відновлення громад та регіонів; вступ до ЄС [18].

**Висновки.** Формування та реалізація економічної політики в умовах війни та відновлення регіонів і громад потребує комплексного підходу з урахуванням нових викликів, які постали у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. Важливо й надалі продовжувати реалізовувати регіональні та місцеві проєкти через Фонд регіонального розвитку та в рамках перехідної моделі управління публічними інвестиціями з використанням цифрової платформи DREAM – банку проєктів і програм на державному, регіональному та місцевому рівнях. Вже потрібно розпочати розробку нової Державної стратегії регіонального розвитку на 2028–2034 рр. Ефективними інструментами реалізації економічної політики розвитку регіонів є комунікація громад та стейкхолдерів для вироблення політики; цифровізація; прозорість і підзвітність даних; демократичне врядування; розвиток кластерів; створення сприятливого інвестиційного клімату задля відбудови та відновлення України та вступу до ЄС.

#### Список літератури:

1. Recommendation of the Council on Regional Development Policy. Regional development. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/regional-development.html>
2. Regional Development Policy Committee (RDPC). URL: <https://www.oecd.org/en/about/committees/regional-development-policy-committee.html>
3. Закон України «Про Державний бюджет України 2025» 4059-IX. Редакція від 13.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
4. Interreg. URL: <https://interreg.eu>
5. Ливч Д., Дяків А. Економічна географія України змінюється. Яким має бути новий підхід до розвитку регіонів. 2025. *Дзеркало тижня*. 26.08.2025. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/ekonomichna-heohrafija-ukrajini-zminjuetsja-jakim-maje-buti-novij-pidkhid-do-rozvitku-rehioniv.html>
6. Данилишин Б. Відновлення і розвиток регіонів. 2024. *Дзеркало тижня*. 5.12.2024. URL: <https://zn.ua/ukr/local-government/vidnovlennja-i-rozvitok-rehioniv-stratehichni-prioriteti-ta-jevropejskij-vektor.html>
7. Конев В. (2025). Крихка стійкість. Український бізнес підходить до межі можливостей. *Дзеркало тижня*. 8.07.2025. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/krihkha-stijkist-ukrajinskij-biznes-pidkhodit-do-mezhi-mozhливостей.html>
8. Закон України «Про засади державної регіональної політики», 2015, Редакція 27.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

9. Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>
10. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text>
11. Global Economic Prospects. JUNE 2025. URL: [https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects?intcid=ecr\\_hp\\_headerA\\_en\\_ext](https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects?intcid=ecr_hp_headerA_en_ext)
12. Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). URL: <http://dfrr.minregion.gov.ua>
13. Громади можуть отримати кошти на проєкти з відновлення від Державного фонду регіонального розвитку. 25.08.2025. URL: <https://mindev.gov.ua/news/hromady-mozhut-otrymaty-koshty-na-proiekt-y-z-vidnovlennia-vid-derzhavnoho-fondu-rehionalnoho-rozvytku>
14. DREAM. Система управління публічними інвестиціями. URL: <https://dream.gov.ua/ua>
15. BI.DREAM. Комплексний аналітичний інструмент для дослідження даних з екосистеми DREAM в режимі реального часу. URL: <https://bi.dream.gov.ua/#/spp>
16. Завершився відбір проєктів, які будуть профінансовані коштом ДФРР. 29.09.2025. URL: <https://mindev.gov.ua/news/zavershyvsia-vidbir-proiektiv-iaki-budut-profinansovani-koshtom-derzhavnoho-fondu-rehionalnoho-rozvytku>
17. Україна отримає 100 мільйонів євро гарантій для залучення інвестицій у відновлення. 13.10.2025. URL: <https://mindev.gov.ua/news/ukraina-otrymaie-100-milioniv-ievro-harantii-dlia-zaluchennia-investytsii-u-vidnovlennia>
18. Ukraine Recovery Conference. URL: <https://ua.urc-international.com>

**Malysh N. A., Moskalenko S. O. ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN REGIONS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW AND OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION**

*The problems and challenges of the development of the regions of Ukraine under martial law and overcoming the consequences of the armed aggression of the russian federation are considered and investigated. It is noted that the war caused significant material damage to communities and regions as a whole and deepened socio-economic challenges. It is emphasized that in conditions of war and a deep economic crisis, the issues of ensuring security, economic stability, restoration of infrastructure and energy, protection of cultural heritage, support and reintegration of internally displaced persons and relocated enterprises, harmonization of national legislation with European legislation are important. The implementation of investment projects in communities and regions with the involvement of international investments should be aimed at the economic restoration of infrastructure, public safety, development of education, science. A positive moment is the restoration in 2024 of the central executive body, which ensures the formation of state regional policy in Ukraine.*

*The activities of the State Fund for Regional Development are analyzed, thanks to the implemented projects of which various sectors of the national economy are financed. The implementation of projects will continue to take place within the framework of the public investment management model through the DREAM digital platform. It was emphasized that the main planning document for the implementation of sectoral development strategies and coordination of public policy in various areas is the State Strategy for Regional Development for 2021–2027, which defines the general vector of sustainable development of regions and is developed in accordance with the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030. It was revealed that the legislative documents that prescribe the mechanisms of the policy of restoration of regions and territories provide for a comprehensive improvement of state regional policy, taking into account the challenges that communities and regions have faced in connection with the military aggression of the russian federation. For the reconstruction and development of regions and communities, a three-level strategic planning system has been established, and the competences of regional development agencies have been expanded.*

**Key words:** region, economy, armed aggression, community, internally displaced persons, reintegration, digital platform, security, development.

Дата надходження статті: 10.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025